

УДК 37.013.42 (430)

ТЕХНОЛОГІЯ КОНФРОНТАЦІЇ У РОБОТІ З ДЕЛІНКВЕНТНОЮ МОЛОДДЮ В НІМЕЧЧИНІ

Попов О.А., к. пед. н.,
асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано німецький досвід використання технології конфронтації під час здійснення соціальної та соціально-педагогічної роботи з делінквентною молоддю в Німеччині. Визначено основні характерні риси, притаманні підходам, які виділено в рамках технології конфронтації, розкрито історичні передумови для розвитку цієї технології. Досліджено особливості проведення та змістове наповнення тренінгів із подолання агресивності та кулнес-тренінгів як основних організаційних форм, які використовуються в рамках технології конфронтації під час роботи з молодими делінквентами в Німеччині.

Ключові слова: соціально-педагогічна робота в Німеччині, делінквентна молодь, технологія конфронтації, тренінги з подолання агресивності, кулнес-тренінги.

В статье проанализирован немецкий опыт использования технологии конфронтации при осуществлении социальной и социально-педагогической работы с делинквентной молодежью в Германии. Определены основные характерные черты, присущие подходам, которые выделены в рамках технологии конфронтации, раскрыты исторические предпосылки для развития этой технологии. Раскрыты особенности проведения и содержательное наполнение тренингов по преодолению агрессивности и кулнес-тренингов, как основных организационных форм, которые используются в рамках технологии конфронтации при работе с молодыми делинквентами в Германии.

Ключевые слова: социально-педагогическая работа в Германии, делинквентная молодежь, технология конфронтации, тренинги по преодолению агрессивности, кулнес-тренинги.

Popov O.A. CONFRONTATIONAL PEDAGOGY IN SOCIAL WORK WITH DELINQUENT YOUTH IN GERMANY

The article analyzes the specificity of confrontational pedagogy approach to social work with delinquent youth in Germany. The historical background of confrontational pedagogy development and its basic characteristics are described. Anti-Aggressions-Training and Coolness-Training are defined as the most widespread forms of work within the confrontational pedagogy, their typical content and their spheres of application are disclosed.

Key words: social work in Germany, delinquent youth, confrontational pedagogy, Anti-Aggressions-Training, Coolness-Training.

Постановка проблеми. Проблема злочинності неповнолітньої молоді, особливо з огляду на складні соціально-економічні умови, політичні трансформації, воєнні дії на Донбасі, є доволі актуальною для нашої держави. Так, у 2016 р., згідно з даними, які наведені в Єдиному звіті про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, на офіційному сайті Генеральної прокуратури України, було виявлено 4 218 неповнолітніх осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, з них 676 уже раніше скоювали злочини, було засуджено 2 588 дітей [1]. Станом на 1 вересня 2016 р. у 6 виховних колоніях для неповнолітніх перебувало лише 316 осіб [2], а на обліку у підрозділах кримінально-виконавчої інспекції 1 серпня 2016 р. перебувало 1 815 неповнолітніх [3]. Статистичні дані і, зокрема, високий рівень рецидивів свідчать, що робота, спрямована на первинну, вторинну й третинну профілактику злочинності в молодіжному середовищі потребує вдосконалення. З огляду на реформи, які відбуваються в Укра-

їні, зокрема прийняття в 2015 р. Закону України «Про пробацію» і створення органів пробації у складі Державної пенітенціарної служби України шляхом реорганізації кримінально-виконавчої інспекції, значний науковий інтерес становить досвід подолання подібних проблем, акумульований у Німеччині, особливо з огляду на тривалу історію функціонування ювенальної юстиції та здійснення соціально-педагогічної роботи з молодими делінквентами в цій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості соціально-педагогічної та виховної роботи з різними категоріями молоді у Німеччині проаналізовані в працях таких українських дослідників, як О. Данченко, І. Гречин, В. Штифурак, Ю. Возна, Л. Колеснікова, С. Благініна. Однак особливості використання технології конфронтації у роботі з делінквентною молоддю у ФРН досі є недостатньо вивченими.

Постановка завдання. На основі вищевикладеного можна сформулювати завдання роботи, яке полягає у розкритті змісту та

специфіки використання технології конфронтації в рамках здійснення соціальної та соціально-педагогічної роботи з молодими делінквентами в Німеччині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основоположниками технології конфронтації в Німеччині є Й. Вайднер і Р. Кільб. Вона фактично спрямована на послідовний стиль діяльності соціальних педагогів, який передбачає загострення уваги на дефіцитах клієнтів і готовність до зіткнення з клієнтами. Варто зауважити, що цей підхід у фаховій літературі оцінюється досить неоднозначно [4, с. 271]. Й. Вайднер називає її соціально-педагогічною крайньою мірою у роботі з особами з яскраво вираженою делінквентною поведінкою [12, с. 82], Д. Гарланд – виявом нової суспільної культури контролю [5], Р. Грумт, П. Шрут і Т. Сімон наголошують на репресивних утручаннях соціальних педагогів у такому разі [7]. Часто піддаються критиці також тривалість дії досвіду, здобутого за тренінгової форми навчання, неврахування соціального контексту делінквентної поведінки.

Представники технології конфронтації зважають на безпосереднє зіткнення з делінквентними клієнтами, яке стосується їхніх дій, причому хибній поведінці і хибним орієнтаціям молодих людей прямо протиставляється інтервенція [4, с. 273].

Г.-Й. Плевиг виділяє три основних форми роботи, в яких може втілюватись технологія конфронтації: структури для врегулювання норм у педагогічних рамках (школи Глен Міллз у США, куди у рідкісних випадках відправляють також молодь із Німеччини); ситуативний стиль діяльності педагогічних спеціалістів; спеціально побудована форма курсів (тренінги з подолання агресивності, кулнес-тренінги) [8, с. 429].

За дефініцією Р. Кільба, технологія конфронтації є націленою на структури, стиль діяльності соціальних педагогів і методику втручання, передусім, у взаємодії з делінквентними молодими людьми. Науковець наголошує на вирішальній позиції соціального педагога, який здійснює інтервенцію, при цьому не приймаються порушення групових відносин, індивідуальних свобод чи недоторканності інших осіб, а відбувається безпосередня і якомога швидша конфронтація з порушниками правил та з розпочатими ними порушеннями чи недотриманнями правил [9, с. 28].

Підходам, які виділились у рамках технології конфронтації, притаманні спільні характерні риси [4, с. 274–275]:

- цільовою групою більшості підходів є саме делінквентна молодь, особи, схильні до здійснення насильства;

- цільові установки: принципова спрямованість на обмеження насильницьких дій і схильності до насильства у молодих людей. Представники технології конфронтації виходять з того, що таким молодим людям не вистачає емпатії, толерантності щодо фрустрації, рольової дистанції, здатності до прийняття перспектив, тому вони спрямовують свої дії на стимулювання розвитку зазначених діяльнісних компетенцій та просоціальної поведінки;

- зорієнтованість на дефіцити: фокусування на поведінці молодих людей із відхиленнями, яка кваліфікується як дефіцитна;

- встановлення меж є одним із центральних положень технології конфронтації. Молоді люди мусять сприйняти і дотримуватися встановлених меж, інакше соціальний педагог буде відкрито реагувати і вони зітнуться з конфронтацією з його боку щодо себе та своєї неправильної поведінки;

- значення групи: робота з групами молодих людей відіграє центральну роль для технології конфронтації як істотний засіб для змін. Передбачається використання в її межах просоціального тиску груп однолітків (peer-groups). Метою є єдність між формальними і неформальними виховними структурами. Програмним визначенням для цього принципу є «позитивна пір-культура»;

- раннє реагування: вважається, що соціальні педагоги і працівники мають педагогічно реагувати на незначні прояви девіантної поведінки, запобігаючи таким чином розвитку більш значних відхилень. Такий постулат суперечив розповсюдженій у Німеччині в 70–90-х роках ХХ ст. практиці «прийняття» таких проявів, як типово молодіжних [12, с. 83];

- авторитарний виховний стиль – за Й. Вайднером соціальний педагог має залишатись на 80% чуйним, недирективним, має розуміти і вміти вибачати, але ці риси мають доповнюватись 20% дієвості, готовності до конфліктів і встановлення меж [12, с. 83].

У Німеччині технологія конфронтації пов'язана з розвитком і проведенням тренінгів із подолання агресивності (Anti-Aggressivitäts-Trainings), які кваліфікуються як делікто- і дефіцитоспецифічні заходи, використовуються у роботі з особами, які неодноразово скоювали правопорушення, здатні до здійснення насильства над іншими. Кулнес-тренінги (Coolness-Trainings) є їх подальшим вдосконаленням, яке в системі допомоги молоді і школах використовується як спеціалізована форма соціальних тренінгів. Крім цього, у фаховій літературі трапляється ще й таке поняття,

як тренінги з подолання насильства (Anti-Gewalt-Trainings) [4, с. 276].

Тренінги з подолання агресивності почали розвиватись з середини 1980-х рр. міждисциплінарною робочою групою за дорученням молодіжної в'язниці Гамельна за погодженням Нижньосаксонського міністерства юстиції. Завданням робочої групи був розвиток виховних пропозицій для молодих осіб чоловічої статі, які вчинили насильницькі правопорушення. Одним з її учасників був Й. Вайднер, чие ім'я нині найчастіше пов'язують із розвитком конфронтативної педагогіки [4, с. 276].

Й. Вайднер наголошував на тому, що під час розроблення цього концепту він використовував досвід, здобутий упродовж семимісячного перебування у школах Глен Міллз у США. Це одна з найстаріших молодіжних виправних установ у країні, яка була заснована ще в 1826 р. поблизу м. Філадельфія (штат Пенсильванія). Каталізатором виховного процесу в рамках Глен Міллз виступає позитивна пір-культура. Використання груп однолітків як виховного засобу, перш за все, відбувається через накладання на молодих людей розгалуженої мережі правил, які санкціонуються і схвалюються самими молодими людьми [4, с. 276–277]. Конфронтація у разі поведінки, що порушує правила, відбувається в Глен Міллз на сімох рівнях: дружньому невербальному (за допомогою дружніх жестів), рівні невербального занепокоєння (суворі жести), допоміжному вербальному (дружні настанови), рівні вербального занепокоєння (строгі настанови), рівні запити підтримки учнів чи персоналу, посиленої уваги (тільки для персоналу), фізичних обмежень (тільки для персоналу) [10, с. 60].

Як результат своєї діяльності робоча група в Гамельні висунула концепт тренінгів із подолання агресивності, заснований на навчально-теоретичній і когнітивній парадигмі. Навчально-теоретичні аспекти спрямовані на конкретну взаємодію з конфліктними ситуаціями, наприклад, у рамках індивідуальних провокативних тестів чи під час аналізу збудників агресії. Когнітивна перспектива спрямована на зміну орієнтації насильників, наприклад, на розвиток емпатії до скривджених. Представники цього підходу виходять з того, що люди, незважаючи на негативний біографічний досвід, можуть принципово вільно приймати рішення щодо своєї поведінки і її зміни, а тому вважається за доцільне протиставляти правопорушника його діям і їх наслідкам [4, с. 278–279].

Одночасно з навчально-теоретичними орієнтаціями важливими вихідними тео-

ретичними положеннями для технології конфронтації є конфронтативна терапія, основоположником якої є Р. Корзіні, і провокативна терапія, розроблена Ф. Фареллі. Вони засновані на припущенні, що люди є відповідальними за свою поведінку. Допускається використання стосовно молодих людей перебільшень, викривлень, гумору та іронії, для того щоб порушити питання щодо їх виправдання своїх насильницьких дій. Центральним аспектом провокативної терапії є, відповідно, взяття пацієнтами відповідальності за свої дії і відсутність можливості перекласти її на інших осіб чи системи. Терапевт займає позицію захисту негативних рис клієнта. Важливим аспектом у діяльності терапевта є спрямування гумору не на особистість клієнта, а на його особливі зразки поведінки [4, с. 279].

Й. Вайднер відзначає, що тренінги з подолання агресивності можуть використовуватися у сфері третинної превенції, у разі пробачної чи судової допомоги молоді, а також щодо ув'язненої молоді. Допускається їх використання за необхідності і в рамках вторинної превенції в школах, у вуличній роботі, системі допомоги молоді. Цільовою групою для тренінгів є особи, які охоче і часто вступають у бійки й отримують задоволення від насильства. Для роботи потрібна їх здатність займатись за програмою у когнітивному і мовному вимірах [12, с. 84].

Керівництво тренінговою групою складається з двох випускників вищих навчальних закладів, один з яких володіє додатковою освітою з проведення таких тренінгів, зокрема має власний досвід із проведення вправи «гарячий стілець» [12, с. 84].

Початок тренінгів передбачає здійснення мотиваційної роботи через бесіди з правопорушниками і вправи з педагогічно організованого переживання. Тривалість таких тренінгів для груп із п'яти учасників зазвичай складає близько 60 годин, які розподіляються на 4–6 місяців. Робота здійснюється у формі багатогодинних групових сеансів і супровідних бесід з окремими учасниками [12, с. 84].

Зміст тренінгових курсів охоплює такі аспекти: окремі інтерв'ю, аналіз збудників агресії і виправдань насильства, протистояння правопорушенням і провокаційні тести на «гарячому стільці», перегляд фільмів і читання творів про жертв насильства з метою посилення сприйняття страждання жертв, написання листів дистанціювання до молодіжних груп, які пропагують насильство. Обов'язковою складовою частиною тренінгів є аналіз результатів з елементами розрядки і рефлексії [12, с. 84].

Програма тренінгів із подолання агресивності за Л. Буршиком, К.-Г. Сеймсом і Й. Вайднером містить шість складових елементів. Перший елемент стосується збудників агресії, ідентифікації провокуючих ситуацій, впливу алкоголю і т. п. Другий тематичний блок зачіпає аналіз затрат і корисності агресивності (повага, визнання, відчуття власного достоїнства проти покарання). Центральне значення мають уявлення молодих людей про себе: між «я-ідеальним» та «я-реальним», розгляд яких є третім елементом. Кожен насильник має когнітивні стратегії, з допомогою яких він легітимізує для себе і для світу свої насильницькі дії, які реалізуються з допомогою так званих технік нейтралізації. Їх розгляд є четвертим тематичним блоком тренінгів, а метою є їх подолання і пробудження відчуття провини і сорому. Важливою складовою частиною тренінгів є зустрічі з жертвами і, відповідно, конфронтація з баченням ситуацій ними, які здійснюються найчастіше у символічній формі. Останнім складовим елементом навчальної програми є провокаційні тести, під час яких тренер за допомогою навмисних провокацій перевіряє межі самоконтролю учасників тренінгів [6, с. 78–80].

Однією з форм провокаційних тестів є так званий «гарячий стілець», який є предметом частих дискусій у науковій літературі. Його прототипами для Й. Вайднера виступили «порожній стілець», розроблений фундатором психодрами Дж. Морено, і «гарячий стілець», описаний засновником гештальттерапії Ф. Перлзом [4, с. 281]. К. Делкер визначає «гарячий стілець» центральним елементом тренінгів із подолання агресивності, в якому конфронтативний підхід до роботи отримує своє загострення [11, с. 93]. Л. Буршиком, К.-Г. Сеймсом і Й. Вайднером описують цю вправу так. Її тривалість для одного учасника становить 3–5 годин. Особа, яка займає «гарячий стілець», перебуває в центрі групової діяльності. Решта учасників можуть відкрито вести конфронтацію з її суперечностями і слабкими місцями, поки не буде досягнуто меж напруги. Таким чином, здійснюється розвиток уміння стримувати фізичне насильство як реакцію на вербальні провокації. Учасник має право покинути гарячий стілець будь-якого моменту і припинити конфронтацію. Стиль ведення розмови є провокативним і конфронтативним [6, с. 86].

Кулнес-тренінги, за Р. Кільбом, є відгалуженням тренінгів із подолання агресивності, вони мають превентивне спрямування і належать до сфери вторинної профілактики [4, с. 282]. Як відзначає Р. Галл, кулнес-тренінги, на відміну від де-

ліктоспецифічних тренінгів проти агресивності, мають конфронтативно-профілактичну спрямованість і здійснюються в школах та молодіжних установах. Цільовою групою для них є готові до вчинення насильства діти та підлітки, їхні потенційні і фактичні жертви, а також можливі спостерігачі [11, с. 106]. Навчальними цілями таких тренінгів є розрізнення агресивних відчуттів і власних диспозицій кривдника-жертви, пізнання власних сильних і слабких сторін, формування вмінь витримувати конфронтацію і провокації, рефлексія ролівої поведінки і ролівих очікувань, подальша осмислена поведінка молодих людей у загрозованих ситуаціях, покращення тілесного сприйняття. Методично в кулнес-тренінгах застосовуються рухливі ігри, рольові ігри, інтеракційно-педагогічні вправи, техніки візуалізації, навчання деескалації, розвиток розуміння поглядів жертв через обмін ролями, перегляд фільмів про жертви, вправи, що розслабляють, і вправи на довіру, а також «гарячий стілець», у випадку якого здійснюється конфронтація з неприйнятними формами поведінки. Суттєвою відмінністю кулнес-тренінгів від тренінгів з подолання агресивності є їх добровільність для учасників [4, с. 282].

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що під час здійснення соціальної та соціально-педагогічної роботи з молодими делінквентами в Німеччині часто використовується технологія конфронтації. Найпоширенішими її формами є кулнес-тренінги та тренінги проти агресивності. Такі тренінгові форми роботи мають високу практичну цінність завдяки своїй спрямованості на розвиток навичок соціальної взаємодії у молодих делінквентів та формування компетенцій, необхідних їм у повсякденному житті, готовності до виконання певної діяльності та вміння брати відповідальність за себе та інших, зміну делінквентних поглядів і форм поведінки. Зважаючи на те, що тренінгові програми користуються популярністю в нашій державі, вважаємо, що впровадження найбільш ефективних елементів технології конфронтації в роботу з молодими людьми, схильними до вчинення правопорушень, в Україні має значний потенціал.

Зауважимо, що в соціально-педагогічній роботі з молодими делінквентами може застосовуватися і ряд інших технологій, наприклад педагогіка переживання, вулична робота, судова допомога молоді і т. д. З огляду на ефективність роботи із молодими правопорушниками в Німеччині, доцільним є здійснення подальших наукових досліджень щодо вивчення особливостей технологій діяльності, які використовуються в її рамках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за грудень 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=200947
2. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>
3. Загальна характеристика діяльності кримінально-виконавчої інспекції (станом на 01.08.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/846308>
4. Galuske M. Methoden der Sozialen Arbeit : eine Einführung / M. Galuske. – [9 ergänzte Auflage]. – Weinheim ; München : Juventa Verlag, 2011. – 407 s.
5. Garland D. Kultur der Kontrolle : Verbrechensbekämpfung und soziale Ordnung in der Gegenwart / D. Garland. – Frankfurt am Main ; New York : Campus-Verlag, 2008. – 394 s.
6. Gewalt im Griff 1 : neue Formen des Anti-Aggressivitäts-Trainings / [U. Baumann, I. Bloef, M. Buchert u.a.] ; Hrsg. J. Weidner, R. Kilb, D. Kreft. – [5 ergänzte Auflage]. – Weinheim ; München : Juventa-Verlag, 2009. – 296 s.
7. Grummt R. Neue Fesseln der Jugendhilfe : repressive Pädagogik : historische Bezüge, rechtliche Grenzen und aktuelle Diskurse / R. Grummt, P. Schruth, T. Simon. – Baltmannsweiler : Schneider-Verlag Hohengehren, 2010. – 204 s.
8. Handbuch Jugendkriminalität : Kriminologie und Sozialpädagogik im Dialog / [H.-J. Albrecht, R. Anhorn, K. Bammann u.a.] ; Hrsg. B. Dollinger, H. Schmidt-Semisch. – [2 durchgesehene Auflage]. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011. – 586 s.
9. Konfrontative Pädagogik : Konfliktbearbeitung in sozialer Arbeit und Erziehung / [P. Glenn, M. Jetter-Schröder, R. Kilb u.a.] ; Hrsg. J. Weidner, R. Kilb. – [2 überarb. und erw. Auflage]. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2006. – 250 s.
10. Konfrontative Pädagogik im intra- und interdisziplinären Diskurs / [H. E. Colla, G. Hörmann, B.-R. Sonnen u.a.] ; Hrsg. G. Hörmann, T. Trapper. – Baltmannsweiler : Schneider-Verlag Hohengehren, 2007. – 235 s.
11. Konfrontative Pädagogik in der Schule : Anti-Aggressivitäts- und Coolnesstraining / [U. Baumann, R. Büchner, C. Delker] ; Hrsg. R. Kilb, J. Weidner, R. Gall. – [2 überarb. und erg. Auflage]. – Weinheim ; München : Juventa-Verlag, 2009. – 256 s.
12. Wörterbuch Soziale Arbeit : Aufgaben, Praxisfelder, Begriffe und Methoden der Sozialarbeit und Sozialpädagogik / [Hrsg. D. Kreft, I. Mielenz]. – [6 überarbeitete und aktualisierte Auflage]. – Weinheim ; München : Beltz Juventa, 2008. – 1140 s.

УДК 37.013.42:316.472.063.3(=1-86)

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ У ФОРМУВАННІ МІЖЕТНІЧНИХ КУЛЬТУРНИХ ВІДНОСИН

Рудкевич Н.І., аспірант
кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті розглянуто проблему соціальних інститутів, які сприяють міжетнічній культурі, розкрито суть поняття міжетнічних культурних відносин, описано рівні культури міжетнічного спілкування, визначено специфіку міжетнічних культурних відносин як окремої цілісної системи, розглянуто політико-правову базу існування міжетнічних відносин у суспільстві.

Ключові слова: *етноспільнота, культурні відносини, міжетнічні культурні відносини, соціальні інститути.*

В статье рассмотрена проблема социальных институтов, способствующих межэтнической культуре, раскрыта суть понятия межэтнических культурных отношений, описаны уровни культуры межэтнического общения, определена специфика межэтнических культурных отношений как отдельной целостной системы, рассмотрена политико-правовая база существования межэтнических отношений в обществе.

Ключевые слова: *этносильноты, культурные отношения, межэтнические культурные отношения, социальные институты.*

Rudkevich N.I. SOCIAL ROLE IN THE FORMATION INSTITUTE INTERETHNIC CULTURAL RELATIONS

The article deals with the problem of social institutions that promote interethnic culture, the essence of the concept of interethnic cultural relations is revealed, describes the levels of culture of interethnic communication, the specificity of interethnic cultural relations as a separate integrated system is defined, considered the political and legal basis for the existence of inter-ethnic relations in society.

Key words: *ethno-polish, cultural relations, interethnic cultural relations, social institutions.*